

Barn ingen rett

Av magister Nina Karin Monsen

Å få eller å ha barn er ingen plikt eller rett for voksne, hevder magister Nina Karin Monsen i dagens kronikk. Barnet er sin egen rett og har umistelige rettigheter, mener hun.

Et hyppig forekommende tema i Vesten for tiden er prøverørs- barn og andre mulige former for kunstig frembragt menneskeliv. Det nedfryses egg, sæd og embryoer, samt gjøres forsøk med kloning og kunstig livmor. Færrest mulig skal behøve å forsone seg med barnløshet.

Vi opplever også at nye grupper krever å få bli forbrukere av moderne medisin, av genetisk forskning. Lesbiske krever sæd stilt til sin disposisjon, ved kunstig inseminasjon. Homofile menn vil foreløpig bare ha rett til å adoptere. Et fremtidig krav om å få stilt til disposisjon egg og en kunstig livmor, vil kunne bli en politisk sak for dem.

Kvinner som ikke trenger medisinske hjelp, velger i økende grad å være alene med sine barn, få barn sent, og også i en del tilfeller ikke å oppgi barnefaren.

Barn et krav?

Bak den vitenskapelige utviklingen og kravene om å få barn, både på naturlig og kunstig vis, ligger en felles oppfatning om at barn er en rett. Barn ansees som et gode alle voksne har *krav* på når de er kommet til skjels år og alder. Samtidig tror gjerne blivende foreldre at de *kan*gi barnet alt. Fordi de ønsker å gjøre det. Derfor bagatelliseres spørsmålet om barnet blir stigmatisert p.g.a. kunstig frembragt fødsel, eller blir det p.g.a. sin oppvekst under spesielle forhold.

Dette synet på barn betyr, såvidt jeg kan forstå, en klar forringelse av menneskeverdet. Bak den fine medisinen og de nybakte foreldre kan det skjule seg manglende respekt for barnet som person.

For å se det, må en gå litt tilbake i tiden. I tidligere tider var barnet en plikt og langt på vei et onde. I mange århundrer ble vanlige friske og normale barn betraktet som selve arnestedet og kilden til synden og ondskapen. Dette synet finner vi hos store kirkefedre og filosofer, og hos den uvitende almuen. Spesielt ble skadede eller vanskelige barn hardt rammet. De ble sett på som byttinger, og enten drept eller behandlet med metoder som fort ville ta livet av dem. De normale barn fikk også ofte en hard medfart. Fryl var vanlig, mangel på omsorg og kjærlighet likeså. Inntil midten av forrige århundre ble barn straffet med livvarig fengsel, eller med døden, for å ha æreskjelt eller slått sine foreldre. Men samtidig var barnet en nødvendighet. Det hadde oppgaver og plikter å ta seg av. De voksne kunne et godt stykke på vei ikke klare seg uten barn. Det må til en viss grad ha gitt barnet en naturlig myndighet i familie og samfunn, og dets liv en mening.

Lav verdi

Tilsvarende var altså barnet ikke mye verdt. Men allikevel kan det ha hatt en frihet som dagens barn ikke har. Barnet som plikt, skaper nemlig ikke særlig store følelsesmessige forventninger hos de voksne. De voksne venter ikke å få dekket private behov. Når barnet ikke er men som behovstilfredstillelse, vil det vanligvis ikke få det som oppgave.

Det var forst i slutten av forrige århundre at synet på barnet endret seg og det ble ansett som et likeverdig menneske. Idag blir barnet ofte regnet som mer verdifullt enn det voksne mennesket. Det har oppstått idéer om barnet som det gode, gjerne det gåtefulle og spesielt begavede mennesket. Men utviklingen har rife min mening ikke bare vært positiv med hensyn til menneskeverdet.

Et gode

For samtidig med at barnet er blitt et gode, er det også blitt en privat, individualisert rett, spesielt en kvinneverett. Dette er nå en sentral årsak til barnets eksistens. Barn fødes som en følge av voksnes, spesielt kvinners, følelsesmessige sug. Dette er i endel voksne ganske stort. Størst er det antagelig hos mennesker som er villige til lang tids hospitalisering og mange medisinske eksperimenter. Bare hos de færreste har barnet en konkret plass å fylle, en spesiell oppgave å utføre. Om barns liv får mening avhenger i mange år av foreldrenes menings- skapende evner.

Barnet kommer idag til verden med følelsesmessige plikter. Det skal oppfylle foreldrenes og familiens behov og forventninger, først og fremst mødrenes og kanskje bestemødrenes. Samtidig er det nå slik at kvinnene selv kan bestemme når de vil ha barn og hvor mange de vil ha. Ved hjelp av den medisinske genetik kan kanskje alle innen en viss tid dessuten også «bestille» vellykkede superbarn. Naturen er grunnlaget for livet i mange former, genetikerne kan avgrense disse mulighetene radikalt.

Når så mye makt er lagt i de voksnes hender, spesielt i kvinnenes, betyr det at de med en viss rimelighet kan kreve både lykke og vellykkede barn om de bestemmer seg for å få barn. Kvinnene vil vente å bli fornøyd med sitt valg. Hvorfor skulle de ellers velge å få barn? De kan nemlig også velge å realisere seg i et yrke. Barnets plass i mødrenes tilværelse er blitt mer utsatt. Med selvbestemt abort og moderne genetik følger økte forventninger til det å ha barn. Den følelsesmessige belastningen voksne idag legger på barna, har mest sannsynlig øket endel i de siste årene, og den fremtidige utviklingen kan gjøre den enda tyngre.

Følgelig er det viktigere enn noensinne å understreke de etiske dimensjoner både ved abort og ved fødsel. Dessverre legges det liten vekt på de etiske implikasjoner ved valg av barn eller ikke. Dette er tydelig blant annet hos forkjemperne for selvbestemt abort. Den vanlige holdningen er at kvinnene helst skal slippe etiske overveielser når de tar abort. De skal kunne vurdere situasjonen ut fra sine praktiske, økonomiske og sosiale problemer. I denne sammenheng sees abortpillen som ideell. Man behøver ikke å vite om man aborterer eller bare har en vanlig menstruasjon om en tar pillen tidlig nok. Moralske avveielser er unødvendige. Men oppfatningen om at det mest rettferdige er at den svangre kvinnen selv får bestemme, gjør ikke alle svangre kvinners avgjørelser til etisk riktige.

Valg

En tilsvarende mangel på moralske vurderinger finnes hos abortmotstanderne. De ser vanligvis bort fra de moralske aspekter i forbindelse med fødsler. Men det faktum at livet er et gode i seg selv, gjør ikke alle fødsler til etisk riktige. Ethvert valg har naturligvis sine særegne etiske sider, avhengig av person og situasjon.

Med retten til selvbestemt abort er kvinnenes moralske holdning blitt spesielt viktig. De svangre kvinnene har idag en makt over menneskeliv som er omfattende. Denne makten har de fått i kvinnefrigjørings navn. Men kvinnefrigjøring dreier seg ikke bare om rettigheter, den dreier seg vel så meget om plikter, om moralsk ansvar. Med den manglende debatten i kvinnebevegelsen om kvinnens egne moralske holdninger og verdier, er det grunn til å reise spørsmålet om ansvaret forvaltes på beste måte. Når det alminnelige ønsket er å frite kvinnene for moralske kvaler og spørsmål, både i forbindelse med abort og andre forbindelse livssituasjoner, inntil de er blitt «frigjort» av samfunnet, kan den individuelle kvinnes moral vanskelig utvikles. Umodenheten forsterkes i denne sammenheng av almene holdninger som sier at det er etisk godt som er medisinsk mulig. Resultatet er blitt at vi omtrent helt mangler vesentlige etiske debatter om barns vilkår.

Objekter

Saken er at det å få eller ha barn hverken er en plikt eller en rett for voksne, uansett hvilket følelsesmessig behov de voksne måtte ha. Å se barn som en rett for voksne er uttrykk for en herre knekt tenkning, en rest fra slavesamfunnet. Det er å gjøre små, nye mennesker, barn, til objekter, til prestasjoner og kompensasjoner for store, gamle mennesker. Driften hos de voksne til å få og ha barn må være så sterk en bare vil. Uansett blir barn ingen individuell rett.

For barnet er sin egen rett, og har umistelige rettigheter. Disse rettighetene må etter min mening innebære et visst minimum: Retten til ikke å bli stigmatisert ved fødselen, retten til å leve sammen med både sin mor og far, og retten til å ha kjennskap til sitt biologiske opphav. Samtidig er det den voksne plikt å forholde seg til barnets umistelige rett til frihet, samt vokte seg vel for å okkupere og privatisere barnet ved å gjøre det til en gjenstand som har til eneste oppgave å tilfredsstille de voksnes følelsesmessige behov.

Dette er antagelig de fleste idealer. De kan ofte ikke overholdes. Et stadig økende antall voksne mennesker i vårt samfunn bærer på skyldfølelse overfor barn, i forbindelse med aborter, uovervakte fødsler, skilsmisse og følelsesmessig utbytting. For mange er det derfor fristende å forkaste den moralske dimensjon. Men om synet på mennesket fremdeles skal være basert på menneskeverd og frihet, på at barnet er sin egen rett, må voksne påta seg oppgaven å se på sitt eget og barnets liv i et etisk lys. Vårt samfunn trenger mangemennesker som arbeider for å utvikle den etiske debatten, slik at flest mulig får chansen til innsikt og modenhet på det etiske plan. Det er ikke nødvendig å være kristen for å bli frifatt for etiske avveielser om en er svak, undertrykket og/eller kvinne. Etikk er en uunnngåelig dimensjon ved den menneskelige tilværelse, simpelthen fordi mennesker lever sammen med andre mennesker. Moral og moralisme er vidt forskjellige. Det siste kan vi klare oss uten, mens det første er grunnlaget for menneskeverdet.